

MGR JAKOB MAZIARZ

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

SĄDY PRZYSIĘGLYCH W II RZECZYPOSPOLITEJ

NA PODSTAWIE PRAKTYKI SĄDU OKRĘGOWEGO W KRAKOWIE (1919-1938)

Dysertacja dotyczy działalności sądów przysięgłych w II Rzeczypospolitej. Początkowo działały one na podstawie austriackiego kodeksu postępowania karnego z 1873 r. Później ich istnienie zagwarantowane było przepisami Konstytucji z 1921 r. oraz kodeksu postępowania karnego z 1928 r. Miały one orzekać w sprawach przestępstw politycznych oraz w sprawach zbrodni kryminalnych zagrożonych najcięższymi karami. Jak wiadomo, sądy te faktycznie działały jednak wyłącznie na terenie byłej Galicji. Zagadnienie sensu i bezsensu istnienia sądów przysięgłych było jednym z najpopularniejszych pojawiających się w międzywojennej literaturze karnistycznej. Był to nie tylko przedmiot sporów w łonie Komisji Kodyfikacyjnej, żywej dyskusji na łamach czasopism naukowych i jeden z głównych tematów wielu międzynarodowych kongresów prawa karnego, ale także zagadnienie żywo interesujące opinię publiczną. Pomimo tego, rzetelnych badań dotyczących działalności sądów przysięgłych w Polsce nigdy nie przeprowadzono, a wszystkie licznie wypowiedziane na ich temat sądy są jedynie opiniami, które w najlepszym wypadku pochodzą z własnej praktyki prawniczej autorów. W zasadzie nigdy nie usiłowano nawet weryfikować tez formułowanych pod adresem sądów przysięgłych z ich praktyką orzecniczą.

Celem pracy jest właśnie dokonanie konfrontacji poglądów wyrażonych w XIX i XX wieku na temat sądów przysięgłych, głównie w literaturze polskojęzycznej (której zasadnicze tezy nie odbiegały od pozostałych trendów obserwowanych w Europie kontynentalnej), ale także i w pracach parlamentarnych oraz w prasie codziennej, z ich praktyką orzecniczą. Ze względu na szerokość materiału archiwalnego, jako podstawę materiału badawczego przyjęto akta Sądu Okręgowego w Krakowie z lat 1919-1938. Akta te zachowały się w dość dobrym stopniu – nie zostały wybrakowane akta około 20% spraw rozpatrywanych przed sądem przysięgłych w Krakowie. Jest to podstawa wystarczająca do poczynienia wniosków, bowiem łącznie oznaczało to konieczność analizy około 176 spraw, obejmujących około 300 jednostek archiwalnych. Dotyczą one przestępstw kryminalnych (77 spraw), politycznych (13 spraw) oraz tzw. przestępstw popełnionych osnową pisma drukowanego (86 spraw). Dla wyboru Sądu Okręgowego w Krakowie nie bez znaczenia nie bez znaczenia pozostawał także fakt, iż to właśnie przed nim toczyły się jedne z najsłynniejszych spraw międzywojnia, zarówno o charakterze politycznych, jak i kryminalnym.

Drugie główne źródło badań stanowią ukazujące się dość licznie publikacje prasowe dotyczące procesów przed sądami przysięgłych, autobiografie i wspomnienia osób, które stały przed sądami przysięgłych w charakterze oskarżonych i obrońców, ale także materiały zgromadzone w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, poświęcone działalności profesorów tego Uniwersytetu, jako przysięgłych.

Praca w swoim zasadniczym zakresie obejmuje dwie części – pierwszą poświęconą podsumowaniu dotychczasowej wiedzy dotyczącej instytucji sądów przysięgłych w ich kontynentalnej wersji, w szczególności na podstawie ich działalności na terenach Polski. Druga zaś część jest poświęcona konfrontacji tez jakie udało się zrekonstruować na podstawie poglądów doktryny, prac konstytucyjnych, kodyfikacyjnych i parlamentarnych z rzeczywistą praktyką sądów przysięgłych, ustaloną na podstawie działalności Sądu Okręgowego w Krakowie. Na podstawie zgromadzonych materiałów autor sformułował kilkadziesiąt, często sprzecznych ze sobą, które stawiane były jako zarzuty kierowane pod adresem sądów przysięgłych, albo też miały stanowić argumenty na poparcie ich działalności. Tezy te dotyczyły m.in. kwestii związanych z podejściem sądów przysięgłych do oskarżonych z uwagi na ich płeć, pochodzenie etniczne i społeczne, nadmiernej surowości (lub wedle innych poglądów – nadmiernej litościwości) okazywanej przez sądy przysięgłych, oceny wyroków sądów przysięgłych dokonywanej przez Sąd Najwyższy, przymiotów intelektualnych przysięgłych, ich pochodzenia społecznego i etnicznego, realizacji zasad koncentracji materiału procesowego, problemów związanych z przewlekłością postępowania, zachowaniem zasad gwarancyjności procesu karnego, manipulacji składem ławy przysięgłych, próbom wpływu na jej orzeczenia, społecznemu poparciu dla działalności przysięgłych i realizacji zasady indywidualizacji odpowiedzialności karnej.

14.03.2016 r.